

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2017. gada 14. februārī Nr.1-5/26

**Vides aizsardzības un reģionālās
attīstības ministram
Kasparam Gerhardam**
Peldu ielā 25, Rīgā
LV - 1494

*Par Salaspils novada domes
priekšsēdētāju Raimonu Čudaru*

Saskaņā ar 2011.gada 23.marta Ministru kabineta noteikumu Nr.233 "Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas nolikums" 4.4.punktu viena no Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas funkcijām ir pārraudzīt pašvaldību darbības likumību, kā arī pašvaldībām likumos un citos normatīvajos aktos noteikto uzdevumu izpildi atbilstoši pašvaldību darbību regulējošajos normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei.

Likuma "Par pašvaldībām" 5.panta piektajā daļā noteikts: "Pašvaldību darbību šā likuma ietvaros pārrauga Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Valsts pārvaldes iestādēm un amatpersonām, kuras likumos paredzētajos gadījumos un noteiktajā kārtībā pārrauga pašvaldību darbības likumību un konstatē, ka pašvaldības dome, tās priekšsēdētājs, priekšsēdētāja vietnieks, kā arī citas pašvaldības institūcijas nepilda vai pārkāpj Satversmi, likumus, Ministru kabineta noteikumus vai arī nepilda tiesas spriedumus, ir pienākums par to ziņot Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai."

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. panta 4. punktu viena no tiesībsarga funkcijām ir atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu.

[1] Tiesībsargs, izvērtējot informāciju pārbaudes lietā, kas tika ierosināta pēc privātpersonas iesnieguma par Salaspils novada bāriņtiesas rīcību, konstatēja, ka Salaspils novadā nav noteiktas Bāriņtiesas darbinieku profesionālās ētikas normas.

Par konstatēto trūkumu tiesībsargs 2016.gada 27.decembrī informēja Salaspils novada domi¹ un aicināja veikt darbības, lai Salaspils novadā nekavējoties tiktu noteiktas Bāriņtiesas darbinieku profesionālās ētikas normas un publicētas mājas lapā www.salaspils.lv.

Uz tiesībsarga vēstuli tika saņemta Salaspils novada domes 2017.gada 3.janvāra vēstule², kurā norādīts, ka: "(..)vēršam Jūsu uzmanību, ka ne Bāriņtiesu likuma 4.panta (3).daļā, ne šī likuma Pārejas noteikumos nav noteikti termiņi, kādos jāizstrādā un jāsaņem

¹ Tiesībsarga 2016.gada 27.decembra vēstule Nr.6-6/35

² Salaspils novada domes 2017.gada 3.janvāra vēstule Nr.ADM – 18/17/29

Bāriņtiesas darbinieku profesionālās ētikas normas, līdz ar to nekādi pārkāpumi šajā jomā ne no Bāriņtiesas, ne pašvaldības puses nav pieļauti.”

Bāriņtiesu likuma 4.panta trešā daļa nosaka: “Bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks, bāriņtiesas loceklis un bāriņtiesas darbinieki, pildot amata pienākumus, ievēro bāriņtiesas darbinieku profesionālās ētikas normas. Bāriņtiesas darbinieku profesionālās ētikas normas nosaka attiecīgās pašvaldības dome vai attiecīgā bāriņtiesa, saskaņojot tās ar pašvaldības domi.”

Bāriņtiesu likuma 4.panta papildināšanu ar trešo daļu minētajā redakcijā noteic 2015.gada 29.oktobrī pieņemtais likums “Grozījumi Bāriņtiesu likumā”, kas stājās spēkā 2015.gada 3.decembrī. Likumā “Grozījumi Bāriņtiesu likumā” 4.panta trešajai daļai nav noteikts cits spēkā stāšanās termiņš, līdz ar to minētā tiesību norma stājās spēkā vienlaicīgi ar likumu “Grozījumi Bāriņtiesu likumā”, t.i., minētā tiesību norma stājās spēkā 2015.gada 3.decembrī. Tā ir publicēta Latvijas Republikas oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” un ir publiski ticama un saistoša.³

Secināms, ka Salaspils novada domei nav izpratnes par tiesību normu spēkā stāšanās laiku un normatīvo aktu piemērošanu. Tas kavē likuma ievērošanu un tiesiskuma nodrošināšanu Salaspils novada domē un tās pakļautībā esošās Salaspils novada bāriņtiesas darbībā. Salaspils novada iedzīvotājiem tiek liegta iespēja vērsties Salaspils novada domē un lūgt izvērtēt Salaspils novada bāriņtiesas darbinieku pieļautos iespējamos ētikas pārkāpumus. Tas norāda uz labas pārvaldības principa neievērošanu Salaspils novada domes darbā.

[2] Tiesībsargs 2016.gada novembrī veica situācijas izpēti par jaunāka vecuma bērniem, kas ievietoti institucionālajā aprūpē valsts sociālās aprūpes centros (VSAC).

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta trešo prim daļu ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina, **ja aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē nav piemērota konkrētam bērnam**. Bērnu aprūpes iestādē bērns atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē.

Tika konstatēts, ka 80 bērni līdz 2 gadu vecumam no 20 pašvaldībām ir ievietoti institūcijās. Nevienā lēmumā bērna ievietošana institucionālajā aprūpē nebija pamatota ar bērna veselības stāvokli vai citiem apstākļiem, kas norādītu, ka aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē nav piemērota konkrētam bērnam. Atbilstoši starptautiskajiem bērnu tiesību standartiem jaunāka vecuma bērnu, t.i., bērnu līdz 3 gadu vecumam, ievietošana aprūpes iestādēs ir uzskatāma par bērnu tiesību pārkāpumu.⁴

Saskaņā ar konstatēto tiesībsargs 20 pašvaldībām, no kurām ar bāriņtiesu pieņemtajiem lēmumiem bērni bija ievietoti VSAC, tai skaitā Salaspils novada domei, 2017.gada 24.janvārī nosūtīja vēstules⁵ ar lūgumu sniegt atbildes uz šādiem jautājumiem:

- Vai un kā novada/pilsētas domē tika izvērtēta bāriņtiesas rīcība, ievietojot bērnus līdz 2 gadu vecumam institūcijā?
- Kāds konsultatīvs, izglītojošs un psiholoģisks atbalsts bāriņtiesas priekšsēdētājam, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietniekam un bāriņtiesas locekļiem, 2016.gadā tika nodrošināts, lai pilnveidotu viņu profesionālo kompetenci un profesionālās darbības kvalitāti?
- Vai un kā pašvaldībā tiek veicināta audžuģimeņu un aizbildņu kustība?
- Ko novada dome plāno turpmāk darīt, lai uzlabotu bāriņtiesas darbu un tiktu ievērots normatīvajos aktos noteiktais?

³ Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 2. pants

⁴ World report on violence against children, pieejams:

http://www.crin.org/docs/UNVAC_World_Report_on_Violence_against_Children.pdf

End placing children under three years in institutions, pieejams:

http://www.crin.org/docs/UNICEF_A%20call%20to%20action_cahier_web.pdf

⁵ Tiesībsarga 2017.gada 24.janvāra vēstule Nr.6-8/29

Uz minēto tiesībsarga vēstuli saņemta Salaspils novada domes 2017.gada 6.februāra vēstule⁶, kuras saturs liecina par Salaspils novada domes priekšsēdētāja R.Čudara nekompetenci un juridisko zināšanu trūkumu, piemēram:

- Uz tiesībsarga vēstulē norādīto: “(..)Atbilstoši starptautiskajiem bērnu tiesību standartiem jaunāka vecuma bērnu, t.i., bērnu līdz 3 gadu vecumam, ievietošana aprūpes iestādēs ir uzskatāma par bērnu tiesību pārkāpumu(..)” Salaspils novada domes atbildē norādīts: “(..) Savas vēstules sākuma daļā norādot, ka bērna līdz 2 gadu vecumam ievietošana bērnu aprūpes iestādē ir noziegums, atsaucieties uz starptautiskajiem standartiem, bet nenorādiēt nevienu konkrētu šādu standartu, ne arī kādus citus rekvizītus, pēc kuriem tos varētu identificēt un ar tiem iepazīties. Tāpat nav norādīts, kad šie standarti ir kļuvušu saistoši Latvijai un pamatojoties uz ko, kā arī nav norādīts, kad un kādā nacionālās likumdošanas aktā tie ir iedzīvināti.”

Eiropas tiesību akti bērnu tiesību jomā lielā mērā pamatojas uz ANO Bērnu tiesību konvenciju. Visas Eiropas Savienības un Eiropas Padomes dalībvalstis ir ANO Bērnu tiesību konvencijas puses. Tā kā visas dalībvalstis ir ratificējušas ANO Bērnu tiesību konvenciju, Eiropas Savienībā ir jāievēro tajā iekļautie principi un noteikumi.⁷ Vispārējie bērnu tiesību principi ir iekļauti ANO Bērnu tiesību konvencijā.

Latvijas Republikā bērna tiesību aizsardzības sistēma, bērna tiesību aizsardzības prevencijas pasākumi ir integrēti Bērnu tiesību aizsardzības likumā.

ANO Bērnu tiesību konvencija un Bērnu tiesību aizsardzības likums nosaka katram bērnam neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē.⁸ Savukārt bērnam, kuram uz laiku vai pastāvīgi nav savas ģimenes, ir tiesības saņemt aprūpi, kas ir vistuvākā ģimeniskai videi – pie aizbildņa vai audžuģimenē. Tikai tad, ja nav iespējams nodrošināt bērnam aprūpi ģimeniskā vidē, bērna aprūpe var tikt nodrošināta bērnu aprūpes iestādē. ANO Bērna tiesību komiteja pēdējās Latvijai sniegtajās rekomendācijās jau 2006. gadā mudināja Latvijas valsti „nodrošināt, lai bērnu ievietošana bērnu iestādē būtu pēdējais iespējamais risinājums un lai tas tiktu izmantots vienīgi tad, ja ģimenes tipa aprūpe tiek uzskatīta par nepiemērotu konkrētam bērnam”⁹.

- Uz tiesībsarga jautājumu: “Vai un kā novada/pilsētas domē tika izvērtēta bāriņtiesas rīcība, ievieojot bērnus līdz 2 gadu vecumam institūcijā?”, saņemta atbilde: “(..) Kurā normatīvajā aktā ir noteikts domes pienākums analizēt bāriņtiesas pieņemto lēmumu par bērnu ievietošanu bērnu aprūpes iestādē un bāriņtiesas pienākumu pēc tāda lēmuma pieņemšanas iesniegt lēmumu (un tā pamatojošos dokumentus) domei? (..)”.

Pašvaldības kompetencē ir izvērtēt savā administratīvajā teritorijā esošās bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka un bāriņtiesas locekļa atbilstību ieņemamajam amatam, profesionalitāti un rīcību konkrētās situācijās. Bāriņtiesu likuma 2.panta pirmajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa ir novada vai republikas pilsētas pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde. Savukārt likuma “Par pašvaldībām” 21.panta 26.punktā paredzēts, ka tikai dome var ievēlēt un atbrīvot (atcelt) bāriņtiesu priekšsēdētājus un locekļus. Likuma “Par pašvaldībām” 5.panta otrajā daļā noteikts, ka pašvaldība atbild par

⁶ Salaspils novada domes 2017.gada 6.februāra vēstule Nr.ADM/1-18/17/293

⁷ Eiropas Savienības pamattiesību aģentūra un Eiropas Padome Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā, 26.lpp.

⁸ ANO Bērnu tiesību konvencijas Preambula un Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26.panta pirmā daļa

⁹ ANO Bērna tiesību komitejas 2006.gada 28. jūnija noslēguma apsvērumi: Latvija, 33. punkts, pieejams:http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/lv_crc.doc

tās izveidoto institūciju darbību, ja likumos nav noteikts citādi. Uz pašvaldības atbildību par izveidoto iestāžu darbu norāda likuma “Par pašvaldībām” 68.pantā noteiktais: “Pēc domes priekšsēdētāja priekšlikuma dome ieceļ izpilddirektoru, kas pašvaldības nolikumā noteiktajā kārtībā ir atbildīgs par pašvaldības iestāžu un pašvaldības kapitālsabiedrību darbu.” Bāriņtiesu likuma 13. un 14.pantā noteikts, ka pašvaldības dome var atstādināt vai atcelt no amata bāriņtiesas priekšsēdētāju, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieku vai bāriņtiesas locekli, ja tas rīkojies prettiesiski vai nolaidīgi. Bāriņtiesu likuma 5.panta piektajā daļā noteikts: “Pašvaldības domei ir tiesības jebkurā laikā pieprasīt no bāriņtiesas pārskatu par tās darbību.”

- Uz tiesībsarga jautājumu: “Ko novada dome plāno turpmāk darīt, lai uzlabotu bāriņtiesas darbu un tiktu ievērots normatīvajos aktos noteiktais?”, saņemta atbilde: “(..) Līdz šim neesam saņēmuši informāciju vai konstatējuši, ka bāriņtiesa savā darbībā būtu pieļāvusi normatīvo aktu pārkāpumus, līdz ar to netiek plānoti nekādi pasākumi neesošo pārkāpumu novēršanai(..)”.

Bāriņtiesu likuma 5.panta sestajā daļā noteikts, ka pašvaldībai ir pienākums nodrošināt mērķtiecīgi organizētu konsultatīvu, izglītojošu un psiholoģisku atbalstu bāriņtiesas priekšsēdētājam, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietniekam un bāriņtiesas locekļiem, lai pilnveidotu viņu profesionālo kompetenci un profesionālās darbības kvalitāti.

Secināms, ka R.Čudars pauž izteiktu tiesisko nihilismu, kas ir tiesiskās apziņas deformācijas izpausme, kas rodas likumu nezināšanas rezultātā, izpaužoties negatīvā attieksmē pret tiem, pretlikumīgā uzvedībā un izteikti pazeminātā tiesiskā regulējuma nozīmības novērtējumā.¹⁰ R.Čudars ar savu apzinātu rīcību kavē tiesiskuma nodrošināšanu Salaspils novada domes pakļautībā esošās iestādes darbībā.

Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.pantā noteikti valsts pārvaldes principi, arī tas, ka Valsts pārvalde ir pakļauta likumam un tiesībām.

Likuma “Par pašvaldībām” 93.panta pirmajā daļā noteikts: “Ja domes priekšsēdētājs nepilda likumos noteiktos pienākumus, vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs pēc tam, kad ir saņemts attiecīgā domes priekšsēdētāja paskaidrojums, ar motivētu rīkojumu var atstādināt viņu no amata pienākumu pildīšanas.”

Aicinu izvērtēt Salaspils novada domes priekšsēdētāja rīcību, nepildot likumos noteiktos pienākumus.

Pielikumā:

- Salaspils novada domes 2017. gada 3. janvāra vēstules Nr. ADM – 18/17/29 kopija;
- Salaspils novada domes 2017. gada 6. februāra vēstules Nr. ADM/1-18/17/293kopija.

Tiesībsargs

J.Jansons

¹⁰ Mg.psych., Evita Lipe, Dr.psych., Margarita Ņesterova Pētījuma “Valsts policijas darbinieku priekšstati par taisnīgumu un agresijas savstarpējās sakarības” apkopojums 7.lpp.